

Шарқ юлдузи

Ойлик адабий-бадиий, ижтимоий-сиёсий журнал

ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАРИ УЮШМАСИНИНГ ОРГАНИ

6 '1990

59-йил чиқиши

Бош муҳаррир:
Ўткир ҲОШИМОВ

Таҳрир ҳайъати:

Неъмат АМИНОВ
Саид АҲМАД
Салоҳиддин МАМАЖОНОВ
Омон МУХТОРОВ
(бош муҳаррир ўринбосари)
Мурод МУҲАММАД ДЎСТ
Умарали НОРМАТОВ
Гулчеҳра НУРУЛЛАЕВА
Муҳаммад СОЛИҲ
Хайриддин СУЛТОНОВ
Зоя ТУМАНОВА
Ўлмас УМАРБЕКОВ
Носир ФОЗИЛОВ
(масъул котиб)
Азиз ҚАЮМОВ
Ҳамид ҒУЛОМ

ҒАФУР ҒУЛОМ НОМИДАГИ АДАБИЁТ ВА САНЪАТ НАШРИЁТИ

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ортиқбой Абдуллаев

ШЕЪР ТАШНАЛИГИ

Биз узоқ йиллар маънавий ташналик ичида яшадик. Чинакам шеърга, ҳақ сўзга, ҳақиқатга ташна яшадик. Кўнглимизни безовта қилган хаёлларимизни, орзу-умидларимизни, юртимиз, халқимиз бошидан кечираётган гоҳ қувончли, гоҳ аянчли кунлар ҳақидаги рост сўзларимизни эркин айтишга ташна яшадик. Абдулла Орипов «Генетика» шеърида ёзганидек «лабда табассуму кўзда ёш билан»:

Ташна яшадик биз меҳрга мутлоқ,
Ишққа, муҳаббатга ташна ўтдик биз.
Гоҳ эса қуёшдек порлоқ ва йироқ
Ҳаққа, ҳақиқатга ташна ўтдик биз.
Ташна яшадик биз нурга, зиёга...

Ҳақ сўзни мардона айта олган буюк шоирларимиз, ёзувчиларимиз Абдулла Қодирий, Чўлпон, Фитрат, Усмон Носир, Элбек сиймосида қатағон қилинди. Биз узоқ йиллар уларнинг асарларини ҳадиксираб яширинча ўқишга мажбур бўлдик. Имонсиз кимсалар эса уларнинг покиза номини сотиб, қоралаб, амал ва мансаб пиллапояларидан кўтарилишга ор қилмадилар. Биз буларнинг ҳаммасини юрагимиз қаърига кўмдик, виждонимиз кўзи билан кўрдик, дардларимизни алам билан ичимизга ютдик. Аммо бу ҳолат абадий эмас эди. Йигирманчи йилларнинг суронли даврларида Чўлпон:

Ҳақорат дилни оғритмас,
Тубанлик мангу кетмасми!
Кишанлар парчаланмасми!
Қиличлар энди синмасми! —

деб нидо қилган эди.

Аммо бу кишанлар мустаҳкам эди, бу қиличлар кескир эди. Биз 1936 йилнинг 5 декабрини «Бахтимиз қомуси» битилган кунни байрам, чинакам эрк, адолат тантанаси деб қувонч билан қаршиладик. «Бахтли болалигимиз учун Сталинга минг раҳмат!» деб самимий қўшиқлар куйладик. «Халқлар отаси» эса ўз халқининг бошига ҳали жаҳон тарихида мисли кўрилмаган азоб-уқубатлар, шафқатсиз қора кунларни солди. Яқинда «Аргументы и факты» ҳафталик газетаси СССРда 40 миллион киши Сталин репрессияларининг қурбони бўлганлигини эълон қилди. Қирқ миллион киши! Шулар орасида қанчадан-қанча бегуноҳ ўзбек фарзандлари бор. Бу — чинакам халқ фожиаси эди. Ҳа, тенги йўқ фожиа эди. Лекин фожиа фақат шундан иборат эмас. Сталин даврининг қора кучлари шафқатсиз, мурувватсиз, ҳиссиз эди. Улар чаласавод — вульгар социологлар эдилар. Улар адабиёт бошига, санъат бошига катта кулфатларни, мусибатларни етаклаб келдилар. Тўрт йиллик қонли уруш даҳшатларидан, очлик, муҳтожлик азобларидан эндигина қутулиб, қўлига «меҳнат тешаси»ни олган, ҳаёт қувончларини, тинч бунёдкорлик сурурини куйлашга отланган ёзувчиларни — адабиёт аҳлини беписандлик билан қон қақшатган 1946 йилги Жданов маърузалари ва машъум қарорларни эсланг. Адабиёт бундай оғир шароитда қандай ривожланади, истеъдод қандай қилиб ўзлигини намоён эта олади? Ўша даврда «Шарқ юлдузи» журналида (1946 йил, 7-сон) эълон қилинган бир мақоладан (шеъриятга бевосита дахлдорлиги учун) айрим парчалар келтирмоқчиман. «Юқорида Ўзбекистоннинг машҳур ёзувчиларининг турмушдан орқада қолганликлари ҳақида гапирган бўлсак, Уйғун, Собир Абдулла, Ҳабибий, Чустий ва қисман Миртемир ҳақида кескинроқ натижалар чиқариб сўзлашга тўғри келади.

Шоир Уйғун сўнгги йилларда кўпгина асарлар ёзди... Бироқ Уйғуннинг кўпгина асарлари унинг фақат ҳозирги турмушимиздангина четда эканлигини эмас, умуман ҳақиқий ҳаётдан четда эканини исботлайдилар. Уйғун халқ манфаатлари билан бирга яшамайди. У, ўз атрофида бўлаётган улуғ ва

www.ziyouz.com kutubxonasi

ажойиб воқеаларга бепарво. У ўз шахсий кечирмаларининг тор, сиқиқ оламида ивирсиб юришни афзал кўради...

«Маъшуқанинг хаёли» деган шеърида... Уйғун очиқдан-очиқ қабиҳликка боради. Уйғуннинг урушдан кейинги ёзган шеърларининг кўпчилиги ғоясиз ва қуруқ мазмунсиз шеърлардан иборат.

Уйғун поэзиясининг зарарлари бу билан чегараланмайди. Бутун бало шундаки, Уйғуннинг ғоясиз ва тутуруқсиз лирикаси ўсиб келаётган ёш шоирлар орасида ўзига эргашувчи ва тақлид қилувчиларни ҳам топган. (Шундан кейин муаллиф Зулфия, Шукрулло, Раъно Узоқова, Саид Назар каби шоирларни тилга олиб, «чиғириқ»дан ўтказади. — О. А.).

Сўнгги вақтларда ғоясиз, маъносиз лирика Миртемир ижодида ҳам анчагина ўрин олади. Шу билан бирга Миртемир ўз асарлари устида қунт билан ишламайди. (Навбат Чустий ва Ҳабибийга келади. Улар сарой поэзиясининг тақлидчиларига чиқарилади. — О. А.).

Собир Абдуллага ўхшаган баъзи шоирлар ҳозирги совет воқелигидан орқада қолиб кетган ва ўз ижоди билан феодал ўтмишнинг кишилар онгидаги сарқитларига қарши кураш у ёқда турсин, аксинча, ўз асарларининг мазмун ҳамда формаси билан ўтмишни тарғиб қилар экан, уни ўз ўқувчиларига жозибали формаларга, яъни усти ялтироқ формаларга буркаб тақдим этмоқда. Ўрта аср сарой поэзиясига қул бўлиб қолган бундай шоирларнинг асарларининг мазмуни ўша сарой поэзиясига тақлиддан бошқа нарса эмас. Феодализмни мадҳ қилувчи шоирлардан бири ва бизнинг замонамизда, совет замонасида, ўрта аср поэзиясининг жарчиси бўлиб қолган миллатчилик руҳи билан суғорилган «шоир» Хуршиддир». Мақола «Ўзбек совет адабиётининг большевистик ғоявийлиги учун» деб номланади. Мана шундай дағдағали айблар, туҳматдан иборат сиёсий ёрлиқлар ёпиштириб турилган шароитда адабиёт қандай гуллаб-яшнасин, қандай униб-ўссин? Хўш, бу мақоланинг муаллифи ким ўзи? Бунчалик куракда турмайдиган иборалар, дўқ-пўписалар билан сўзлаш, ижодкорларни камситиш, ерга уриш ҳуқуқини унга ким берди?

У — тарих фанлари доктори, профессор Мавлон Ваҳобов бўлади! Қамчисидан қон томиб турган ўша даҳшатли йилларда у Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг пропаганда бўйича секретари эди! Мазкур машъум мақола кейинроқ амалга оширилган янги репрессиялар олдидан навбатдаги машқ вазифасини ўтади. Шундан кейин чиқарилган Тошкент шаҳар ёзувчиларининг қарорида қуйидаги шафқатсиз жумлалар бор эди: «Тошкент шаҳар ёзувчиларининг йиғилиши ёзувчилардан Хуршид, Охундий, Ғайратий совет ёзувчиси қиёфасини йўқотганлар, совет ёзувчилари аъзоси деган номга иснод келтирмоқдалар, шунинг учун ҳам улар бизнинг сафларимизда туришга муносиб эмаслар деб ҳисоблайдилар». Бу шафқатсиз ва ўта адолатсиз ҳукм эди.

Оташин шоир Мақсуд Шайхзода кейинчалик бу оғир йиллардаги сарсон-саргардонликлар ҳақида шундай қуйма мисраларни битган эди:

...Аммо толе мени доим эркаламади,
Баъзан замон йилни йилга ҳеч уламади.
Саҳроларга дуч келдимки, на ирмоқ, на кўл.
Сургунларга юборилдим, на уфқ ва на йўл.

Жамиятимизда ҳукм суриб келган ноҳақликларга, ленинча ҳақиқатдан чекинишга қарши чинакамига кураш партия XX съездидан кейин бошланди, аммо адолат тантанаси узоққа бормади. Бошланган эзгу ҳаракатлар бугун турғунлик деб номлаганимиз пўлат тўғонлар остида қолиб кетди. Яна эркин фикр жиловланди. Турғунлик даврининг иллатлари турли қиёфада, турли тусда адабий ҳаракатчиликда нохуш из қолдириб келди. Гоҳо у эндигина шеърлари билан адабиёт мухлислари қалбига йўл топа бошлаган Эркин Воҳидовга: «Нега Фузулий ҳайкали қошида мунгли ҳисларга бериласан, йиғлоқилик қиласан?» деб ташланса, гоҳо у жўшқин мисралари, ҳазин туйғулари билан мафтун қилган Абдулла Ориповни: «Нега Бухорода шунча улкан қурилишлар турганда лайлак ҳақида шеър ёзиб келдинг?» деб совуқ қаршилади; шубҳа остига олди, тирноқ остидан кир излагандек мисраларини тинтишга тушди. У Барот Бойқобиловнинг «Навоий чойхонаси» шеърини феодал ўтмишни қўмсаш деб ғашлик қилди. (Ҳолбуки, шоирнинг гражданлик жасоратини муносиб баҳолаш зарур эди. Навоийнинг 500 йиллик тўйи муносабати билан Самарқанддаги Регистон майдонига қурилган, қадимий нақшлар, суратлар билан безалган улуғ шоир номидаги чойхонани авайлаб сақланмагани ўтмишимизга ва буюк Навоийга ҳурматсизлик деб баҳоланмоғи керак. Энг ёмони шуки, бу чойхона Алишер Навоий туғилган куннинг 525 йиллиги тўйи арафасида бузиб ташланган.) У Рауф Парфининг ўйчан, изтиробли мисраларидан бадбинлик излади, Муҳаммад Солиҳнинг оддийгина камтарин сатрларини «Шарқни Ғарбга қарши қўйиш» деб камситди. Камситибгина эмас, ундан нақ миллатчи қиёфасини чиқармоқчи бўлди.

Хайриятки, ҳозирги демократия шароити, қайта қуриш, ошкоралик, покланиш замони бундай иллатларнинг илдизига болта урди. Биз йиллар давомида орзиқиб, ташналик билан кутган кунларга муяссар бўлмоқдамиз. Улкан Иттифоқимизда эса бошлаган мусаффо иқлим шабадаси она Ўзбекистонимизга ҳам етиб келди.

Она сайёрамизнинг келажаги, бундан кейин курраи заминда яшайдиган барча одамзоднинг тақдири, соғлиғи, фаровонлиги учун кураш ҳозир умумбашарий миқёс касб этди. Айниқса, Ўзбекистонда сув, ҳаво, ернинг тозалиги учун қайғуриш кечиктириб бўлмайдиган вазифага айланди. Бугун Ўзбекистон аҳолисининг турмуш даражаси, соғлиғи, болалар ўлими жиҳатидан дунёдаги энг қолоқ мамлакатлардан ҳам орқада эканлиги маълум бўлди. Бу — жуда нохуш, ҳаммани жиддий ташвишга соладиган манзара! Хўш, шу аҳвол давом этаверса, пахта яккаҳокимлиги йўқолмаса, кимёвий заҳарларга тўйиниб қолган ерларнинг тақдири, келажаги нима бўлади. Нуқул план, план, план деб югураверсак-у, замин тақдирини ўйламасак, келажакда ҳолимиз нима кечади?

Шу жиҳатдан андижонлик шоир Исмоил Тўлаковнинг безовта ўйлар билан суғорилган «Кеч куз. Туман» шеърини бирга ўқиб кўрайлик:

Ерга нима бўлди!
Не синоат бу!

www.ziyouz.com kutubxonasi

Недан оғоҳ бўлди дафъатан қуёш!
Дарахтлар жим,
Қушлар бетуйғу.
Новдаларнинг ёноғида ёш.
Кўзларга бостириб кирар оппоқ хун,
Заминга боқаркан,
Қуёшнинг қип-қизил юзлари нечун
бўздек оқарган!..
Ерга нима бўлди!
Ерга!..

Бу зилдай оғир саволлар ҳаммамизни ўйга толдирмайдими? Нима бўлди ўзи? Нима бўляпти ўзи?.. Мана шу шоир «Мослашув» шеърида булбул, саъва, қумри, какку сингари қушлар заҳардан қирилиб бўлгани-ю, фақат чумчуқ билан читтак янги шароитга мослашиб, «сўнгсиз далаларнинг ҳофизи бўлиб» бемалол яшаб юргани ҳақида куюниб ёзади. Хўш, одамзод ҳам бора-бора ана шу заҳри қотил оғуларга мослашиб кетадими? Мослашиб кетармикин ёки қирилиб битармикин?

Бугун ҳаммамизни ўйлатадиган ана шундай долзарб муаммолар йиллар бўйи йиғилиб, оёғимизга кишан бўлиб тушди. Булар шундай муаммоларки, улардан бирини катта, бирини кичик; бирини муҳим, иккинчисини ўткинчи деб бўлмайди. Улар орасида Орол тақдиридан тортиб, шу кунларда ҳаммани бирдек безовта қилаётган тил, миллатлараро муаммоларгача ўчоққа қаланган ўтиндек чирсиллаб турибди. Ана шундай мураккаб шароитда шеър ёзиш, халқнинг тилидаги, дилидаги аламли дардларни қоғозга тушириш осон иш эмас.

Умуман, ҳамма даврнинг ҳам ўз дарду ташвиши, муаммолари бўлади. Замонасининг фаол фарзанди бўлган санъаткор ижодида улар қандайдир даражада акс этиши табиий. Бу муаммолар тасвири чинакам инсоний туйғуларга, ҳис-ҳаяжонга йўғрилиб, ёниқ шоирона образларга айланса, бадиий жозиба касб этса, у эзгулик жарчиси сифатида узоқ яшайди. Агар шоир ўз ғоявий муддаосини яланғоч сўзлар, ҳароратсиз хитоблар, қуруқ шиорлар ва маълум ҳақиқатлар йиғиндисига айлантириб қўйса, улар қанчалик муҳим ва долзарб мавзуларда ёзилганидан қатъий назар, «юлдуз кўрмай жон беради», умри узун бўлмайди. Бу — азалий ҳақиқат. Ҳозирги шеъриятимизга ана шу юксак инсоний қадриятлар ва чинакам санъат мезонлари билан ёндашсак, унинг баланд нуқталарини ҳам, парвози суст ўринларини ҳам яққол сезишимиз қийин эмас. Очиғини айтганда, ҳар жиҳатдан мамнун қиладиган шеърлар ҳамон бармоқ билан санарли.

Бугунги шеърият ҳақида гапирганда, Асқад Мухторнинг жиддий фалсафий умумлашмаларга, ҳаётий дардларга, инсоний ташвишларга тўла туркумлари ростгўйлик билан суғорилганини алоҳида тилга олиш зарур. Бугун 70 йил ичида жамиятимиз босиб ўтган йўлни сарҳисоб қилиб, жиддий хулосалар чиқаришга интилмоқдамиз. Шоир ана шу 70 йил ичида кечган ўз умрини, ҳаёт йўлини кўздан кечирар экан, ҳақиқатдан кўз юмишни хоҳламайди, мардларча, очиқчасига дил розларини, ўзини қийнаган саволларини ўртага ташлайди:

Сўрардик, чоллардан, тинч қўймасдик,
Кўп гап ўтган ахир бошларидан.
Ленинни сўрардик замондошларидан,
Бахтиёр боболар сўзлаб тўймасди.
Энди биз ҳам бобо. Ушлаб бошимизни
Синчков болаларни ўйлаймиз.
Сўрашса, қайси бир замондошимизни
Тилга оламиз-у, қандай сўйлаймиз!

Шоирнинг безовта саволлари энди бизнинг вужудимизда давом эта бошлайди. Адиб очиқ айтмаса-да, назарда тутаётган замондошларини кўз олдимизга келтирамиз. Уларнинг феълиатворини, қилмишларини эслаб, хаёлга толамиз. Биз кимни айблашимиз керак энди? Ҳаёти оғир йилларга, оғир синовларга тўғри келган ўша «замондош»ними ёки ана шу одамларни ҳар хил кўйга тушишга мажбур этган, ҳар мақомга йўрғалатган қаттол замон ижодкорларинимми? Безовта хаёллар давом этаверади. Хўш, бизнинг ўзимиз-чи? Ҳаммамиз ҳозирги қайта қуриш даврига келиб оппа-осонгина (эртакда айтилганидек, бир юмалаб туриб) яхши одамларга айланиб қолдикми? Усмон Азимов «Кеча эзгуликни бақрайтиб қўйиб» деб бошланадиган шеърида куюнчаклик билан ёзганидек, бир умр пасткашлик қилиб келган бўлса-да, бугун қайта қуриш минбарига чаққонлик билан чиқиб олиб, ҳаммага ўзини фидойи, жафокаш, тўғри сўз, ҳатто камтар кўрсатиб, ҳалол одамлар устидан, эзгулик устидан кулиб юрган кимсалар йўқми орамизда? Ёки шу шоирнинг «Кичик одам» балладасида шафқатсиз ҳаққоният билан ёзилганидек, ўз бошидан жудо бўлиб, бировнинг боши билан яшаб юрган ва энг ачинарлиси, энг ёмони, ўз боши қайтарилиб, мустақил, эркин яшаш ҳуқуқи қўлига берилгандан кейин ҳам қандай яшашни билмайдиган ва бир умр била олмайдиган, бировга тобелик билан умр ўтказадиган ношуд одамлар йўқми орамизда?..

Асқад Мухтор «Ўлиш» шеърида ҳам шахсга сиғиниш ҳамда турғунлик йиллари фожиасини мардона сатрларда гавдалантириб беришга ўзида бардош топа олади:

Якдил қораладик, якдил оқладик,
Якдил сукут, якдил қилдик хитоб.
Тақиқлашми, тасдиқлашми,
бу — муҳим эмас,
Якдил бўлиш ҳисоб.
«Биз» бор эдик унда,
«Сен», «Мен» йўқ эдик...
Ҳис ўлик, фикр ўлик, мудрардик.
Биз якдиллик билан ўлган эдик унда,

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ўлик ҳолда югуриб юрардик...

Даврнинг «винтча»лари ва «паррак»лари бўлиб қолган, «халқлар отаси»нинг хоҳишига мувофиқ итоаткор қўлларга айланган одамлар қисмати мана шу оддий, аммо теран маъноли мисралар орқасидан бизга аянч нигоҳлар билан боқиб тургандек бўлади. (Рости, мен бу шеърни ўқиганимда, ҳатто сесканиб кетдим.) Улар битта, иккита эмас, миллионлар эди. Ўзлигидан маҳрум бўлган, ўз бошини йўқотиб қўйган бечора миллионлар... Шеърнинг таъсир кучи фақат ўтмиш жароҳатларини кўрсатиш билангина чекланмайди. У бугунги кун кишиларини огоҳлантиради, сергакликка ундайди. Шеърдаги ҳаққонийлик, ростгўйлик руҳи юракка бориб ўрнашади.

Катта шоирларимизнинг шеърларини музайян қилиб, уларга қанот бағишлаган ҳаққонийлик, рост сўзларини баралла айтиш фазилати етук шеъриятимиз вакилларида анча кенг ва кўламли тарзда намоён бўлмоқда. Бу фазилат Абдулла Ориповнинг ўйчан туркумларида ҳам ёрқин кўринади. Шоир бугунги кун дардлари ҳақида, умр мазмуни ҳақида изтиробли ўйларга берилади. «Умр» шеърида у:

Лекин, ўртадаги умр-чи, умр...
Ўчмас тамға бўлиб қолгай то абад.
Балки ёғар унга раҳмат деган нур,
Балки кўмар уни маломат, нафрат.

Бу ҳам ўзига хос умр сарҳисоби, дил иқрори. Демак, умрни беҳуда шуҳрату шон, мартаба, ўткинчи гаплару ўткинчи мол-давлат кетидан қувиб ўтказмаслик лозим. Ҳаётни эзгу ишларга, халқ манфаатларига, Ватан бахт-иқболига бағишлаш керак... Лекин бу эзгу нарсаларни ким қандай тушунади? Гап мана шунда... Ҳаётини пуч нарсаларга бағишлаб, умри давомида ўзидан катта раҳбарлар нима деса шуни бажариб, «фалончини мақта» деса мақтаб, «фалончини ур» деса уриб, ўзини қаҳрамон, халқ раҳнамоси ҳисоблаб юрганлар камми орамизда? Омон Мухторов «Оқсоқол» шеърида ана шундай тоифага мансуб кимсаларнинг аянч қиёфасини маҳорат билан чизиб беради. Ёши бир жойга бориб қолган қария эл-юртга кўп яхшиликлар қилгани учун ардоқда умр кечиради. У, бундай қараганда ёмон одам эмас, оғир кунда ҳаммага ёрдам қўлини чўзиб келган. Ҳамма иши рисоладагидек. Аммо унда бир катта нуқсон бор. Оддий нуқсонгина эмас, жуда катта иллат. У «ўтмиш сўзини сира» ёқтирмайди. «Бутун умр ўтмишга у — ашаддий душман!» Шоир бу ҳалим одамнинг аслида пуч, ҳатто даҳшатли, манфур кимса эканлигини, ўз ўтмишини, тарихини унутган бундай шахслар ўз келажагидан тириклигидаёқ маҳрум бўлганлигини яхши гавдалантиради. Шеърни ўқиганимизда юзлаб сохта «оқсоқол»ларимиз кўз ўнгимизга келади... Умр ҳақидаги теран фалсафий ўйлар, умумлашмалар, аччиқ хаёллар юқоридаги шеърларни маълум даражада яқинлаштириб туради.

Кейинги пайтларда фаол ижод қилаётган Жамол Камол («Айтгил, адолатли сўзингни, халқим» туркумидаги шеърлари) ва Ойдин Ҳожиева («Эшит янграётган виждон қўнғироғини» туркуми) лар шоирлик масъулияти ва рост сўз қадри ҳақида тўлқинланиб ёзадилар. Жамол Камол «Шоирга» шеърида:

Шоири мард бўлган эл ҳам мард бўлар,
Бедардлар юртида қачон дард бўлар,

— деб ёзади. Бундай қараганда, шоир ҳеч қандай кашфиёт қилаётгани йўқ. Бу гапни биз аввалдан биламиз, шунга яқин фикр, халқ мақолида ҳам бор («Муллали овул қўрқоқ, бахшили овул ботир»). Лекин гап бунда эмас. Шоирнинг асл нияти кейинги мисраларда анча кенг очилади. Ҳаёт йўлларида рост сўздан қочиб, ёлғон гаплар билан кўзимизга парда тутиб келган, биздан ҳақиқатни яширган сохта ижодкорлар аслини олганда бугунги маънавий буҳронларимиз учун бош айбдорлардан бири эмасми?

Сўзга, яъни шеърга улкан масъулият ҳисси билан, ростгўйлик мезонлари билан ёндашиш руҳи Ойдин Ҳожиева шеърларида ҳам барқ уриб туради. У яхши шеърни, умуман ижодни:

Бу қутлуғ дард, бу ўтлуғ дард,
Қисмат аро топуғлиқ дард...

— деб билади. Унинг таъбирича, «Шоир — ватан дардин Еқут Тож ўрнида кийган Ҳоқон!» Демак, дард билан, Ватан, халқ дарди билан яшаш, рост сўздан чекинмаслик унинг пешонасига азал-азалдан ўйиб ёзилган. Ойдин ҳақиқатни ҳам ўзига хос шоирона қиёфада — халқ эртакларидаги Кенжа қиз тимсолида кўради:

Кенжа қиз — Ҳақиқат олмаси қўлда,
Ҳамон хавотирда кечиргай умр.
Рост мерос тахтига чиқмаган Элда,
Елғонининг бетига қайдадир кўмир!

Юқорида тилга олиниб, қисман таҳлил қилинган шеърларни маънавий жиҳатдан бирлаштириб турадиган руҳий яқинлик ҳам ана шу ростлик, ҳаққонийлик, ҳақиқатни излашда кўринади. Ҳақиқат жамият ривожидаги асосий ҳаракатчи кучга айланмагунча халқ бахтга, чинакам саодатли турмушга эриша олмайди. Аммо ҳақиқатни қуруқ қўмсаш, соғиниш, тан олиш, эътироф этиш, кутиш билан иш битмайди. Бунинг учун курашиш керак, барча турғунлик иллатларига қарши исён керак. Ҳеч бўлмаганда, Абдулла ака айтганидек:

Лекин нонкўрларни учратган маҳал
Оғзига тиқ энди типратиканни, —

www.ziyouz.com kutubxonasi

дейишга ва шундай қилишга қодир бўлиш керак.

Яхши маънодаги курашчанлик руҳи Тоҳир Қаҳҳорнинг «У юлдуз шунчалар олис» туркумидаги ғазалларда ҳам устиворлик қилади. Тоҳир ҳам халқимизнинг қўл-оёқларини қаттиқ боғлаб ташлаган маънавий кишанлардан қутулиш йўлларини ахтаради, унинг сабабларини топишга ва таҳлил этишга интилади. Халқ қовушмаса, тили ва дили бир бўлмаса, ўртада келишмовчилик, нифоқ авж олса, бирон-бир катта мақсадга эришиб бўлмайди. Тоҳир «Чин даҳолар» ғазалида бу ғояни содда ва теран ифодалайди:

Чин даҳолар халқни доим
Чўққиларга бошлагай,
Чин даҳосиз халқлар ўзни
Йўқ қиларга бошлагай...

Ҳозир жуда даҳолар кўпайиб кетган, ҳамма ақл ўргатишга устаси фаранг бўлган замонда бу сатрлардаги мазмун ўзгача салмоқ касб этади, албатта.

Шу ўринда яна бир мулоҳаза туғилади. Тилга олинаётган шеърларда публицистик руҳ кучли эмасми? Ҳа, кучли. Буни эса ажабланадиган жойи йўқ. Публицистик руҳ, шиддат шеър учун нуқсон ҳисобланмайди. Ўз ўрнида, аниқ меъёр билан, аниқ ғоявий ният билан ишлатилган публицистик пафос ҳеч қачон шеърнинг қадрини туширмайди. Аммо меъёр бузилса, ҳаммаёқни қуруқ публицистика босиб кетса, бунинг устига у яланғоч ҳолда, баландпарвоз иборалар, насиҳатомуз гаплар тарзида ифодаланса, ана шу ерда санъат йўқолади, унинг ўрнини қофияланган, пардозланган, силлиқ мисралар эгаллайди. Айтайлик, Жамол Камолнинг «Жаллод билан суҳбат» шеъридаги:

Ҳар мингтадан юзта бола ўлар бизда,
Оналарнинг юраклари қийма-қийма,
Тоза ҳаво, тоза сув йўқ ўлкамизда,
Тупроғимиз заҳарланди...
— Менга нима?..
— Пахта ўсар боғларда ҳам ўтлоқларда,
Гапларимни ҳақиқат бил, ёлғон дема.
Мева билан гўшт топилмас қишлоқларда,
Ўзинг айт, шу инсофданми?
— Сенга нима?.. —

каби бандларда ҳақиқатан ҳам чинакам шеърият ўрнига қуруқ публицистика кучли бўлиб, тарози шайинини босиб кетганини кўрамиз. Буни, умуман олганда, маъқуллаб бўлмайди. Ҳолбуки, Жамол ака худди шундай фикрларни эҳтирос билан баён қилган публицистик бир мақоласини «Ёшлик» журналида эълон қилганда мухлислар хайрихоҳлигига сазовор бўлган эди. Мазкур шеър гарчи «Жаллод билан суҳбат» деб диққатни тортадиган сарлавҳа остида эълон қилинган бўлса ҳам, унда она юрт ташвишларига бегона, лоқайд, совуққон одамлар қаттиқ қораланиб, улар жаллодга қиёсланган бўлса ҳам, барибир у чинакам шеърий жозиба йўқлиги учун қалбимизга кучли ҳаяжон сола олмайди.

Она Ер тақдири ҳақидаги шеърлар орасида халқона оҳангларда, таъсирли ёзилган Маъруф Жалилнинг «Орол фарёди» туркуми алоҳида ажралиб туради. Шоир бу мавзуда ўзининг фаоллигини намойиш этиш учунгина ёзаётгани йўқ. У бир неча марта Орол бўйларида ижодий сафарда бўлди, қуриётган денгиз қиёфаси ва фалокатга учраган ўлка манзарасини, ўз насибасидан, киндик қони тўкилган азиз тупроғидан жудо бўлаётган одамлар қисматини ўз кўзи билан кўриб, теран ҳис қилиб келди. Натижада дастлаб бир неча долзарб очерклар, йўл таассуротлари эълон қилинди. Фикрлар, туйғулар тиниқлашгач, шеърга, бадиий образларга айланди. Менга айниқса, Маъруф аканинг «Кўприк» шеъри жуда ёқди. Илгари Сирдарё устига қурилган темир кўприкдан поездлар, машиналар ўтар эди. Ҳозир дарё йўқ, ўзани қумга тўлиб кетган, қатнов ҳам, йўл ҳам йўқ, аммо кўприк жойида мунғайиб, аччиқ бир савол бўлиб, бизга мўлтираб қараб турибди. Шоир ана шу темир кўприкни шеърий образ даражасига кўтара олган. У Орол қисматини, фожиасини янада теран ҳис қилишимиз ва аччиқ сабоқ чиқаришимизга кўмак беради. Туркумдаги бошқа шеърлар ҳам самимийлиги, халқона руҳи билан дилга яқин туюлади.

Икром Отамуродовнинг шеърларида бугунги кунларимиздаги маънавий фожиалар, сўз билан иш бирлиги йўқлиги қаттиқ қораланади. «Йўқолган дарё» шеъри айниқса кучли жаранглайди. Шеър ўткир минбар хитобларига, аламли ўйларга айланиб кетган:

Мансаб курсилари шуҳрат билан ғарқ,
Дарё қурир бефарқ, ер қурир бефарқ,
Эл-юрт қурир бефарқ, ор қурир бефарқ,
Қуриган фарёдим, қуриган ёдим.
Нутқлар сўзланар — тўнади дарё,
Нутқлар сўзланар — сўнади дарё,
Нутқлар сўзланар — ўлади дарё,
Қуриган фарёдим, қуриган ёдим.

Шоир фикрларини киноя, рамзларга буркаб ўтирмасдан, мана шундай очиқчасига, лўнда гапиргани маъқул.

Забардаст шоиримиз Эркин Воҳидов «Шарқ юлдузи» журналида эълон қилинган суҳбатида шундай ёзган эди: «Бир замонлар ҳаётнинг ёруғ томонларини бўрттириб ёзиш қандай урф бўлган бўлса, бугун хато ва камчиликларни кўпроқ қаламга олиш одат бўлди. У пайтлар шеъриятнинг вазифаси «бахтли ҳаётимизни мадҳ этмоқ» деб белгиланган бўлса, бугун «халқ дарди, ҳаёт муаммолари ҳақида бонг урмоқ», деб ҳисобланмоқда. Шоир ижодига баҳо берганда ҳам биринчи

www.ziyouz.com kutubxonasi

галда «у ўша замонларда бонг урган» деб мақтаяпмиз. Шеъриятнинг санъат хусусиятлари аввалларидан қандай эътиборсиз қолган бўлса, ҳозир ҳам шундай... Мадҳ этиш ҳам, рад этиш ҳам — шеърият эмас. Эл кўнглидагини топиш ва эл кўнглига йўл топиш — бу шеърият, санъат. Мана бу йўлда ширин жондан кечмоқ керак...» Ҳаққоний гаплар. Биз хайрихоҳлик билан номини тилга олган ва олмаган шоирларимизнинг ҳаммаси бу сўзлардаги ҳақиқат мағзини чақиб олишларига ишонамиз.

Шу нуқтаи назардан қараганимизда, айрим шеърларда чўзиқлик кўзга ташланади, шеър чўзилган сари фикрдаги эҳтирос, чўғ сўниб боради. Масалан, Сирожиддин Саидовнинг «Қоронғуликдаги одам» шеърида яхши мисралар, ҳаяжон, топилмалар бўлса-да, меъёрдан ортиқ кўпсўзлилик борлиги яққол сезилади. Муҳтарама Улуғованинг «Болалигин йўқотган бола» шеърига ҳам юқоридаги мезон билан ёндашсак, ўринсиз чўзиқлик очиқ кўринади. Камчиликлар, нуқсонлар, давр иллатлари тасвирлангани яхши, аммо мавзуларда, фикрда такрор бўлса, гарчи бир-бирига айнан ўхшамаса ҳам фазилат саналмайди.

Кейинги йиллар шеърият хирмонини жиддий сарҳисоб қилсак, Чўлпон, Фитрат, Усмон Носир, Файзулла Хўжаев, ўзига ўт қўяётган аёл, йўқолаётган Орол, заҳарланган тупроқ ҳақида бир-бирига ўхшаш шеърлар кўп ёзилганини учратамиз. Уларда ҳамма нарса жойида, маълум фикрлар бор, қофия бор, вазн бор. Аммо шеърни ўқиб битиргач, қаттиқ ҳаяжонга, ларзага тушмайсиз. Сабаби, уларда айтилган гаплар бизга азалдан маълум бўлган ҳақиқатлардан иборат. Долзарб муаммолар ҳақида ёзганда унинг бирон бир қиррасини шоирона образ ёки поэтик деталь, ўзига хос бадиий воситалар билан кўрсатиш зарур. Акс ҳолда шеърдан наф йўқ. Мисол учун тилимизни улуғлаш, уни авайлаб-асраш ҳақидаги айрим шеърларга қарайлик. Яхши, самимий шеърлари билан танилиб қолган Саъдулла Ҳаким «Она тилим» шеърида ёзади:

Дўстга дўсту дугона тилим,
Бегонага бегона тилим,
Бешигимда ягона тилим,
Она тилим...

Улус тилим, элат, халқ тилим,
Давлат тили бўлса ҳақ тилим,
Навоийга зор, илҳақ тилим
Она тилим.

Қолган бандлар ҳам шу тарзда давом этаверади. Маълумки, бундай мадҳия усулида ёзилган шеър на ўқувчига юксак эстетик завқ беришга, на она тилимизни улуғлашга хизмат қила олади. Энди хаёлан шу мисралар ёнига Расул Ҳамзатовнинг «Она тили» шеърини келтириб, қиёслаб кўринг-чи!

Жуманиёз Жабборовнинг «Она тилимда» деб аталган ғазали ҳам ана шу тарзда кўтаринки руҳда битилган бўлса-да, у таъсирчанлик ва гўзаллик жозибасидан маҳрум. Исмоил Маҳмуднинг «Шоҳимардонсой» шеъри ҳам худди шундай. Унинг:

Олмалар чўмилар, ўрик чўмилар,
Она сути каби ҳур сувларингда.
Жаннатмакон диёр — Шоҳимардонсой,
Оламий поклик бор сурурларингда, —

каби мисралари китобий байтлар эмасми? Шеър давомида шоирнинг хаёли Аму, Сир, Зарафшон, Тошкент ёқаларини сайр этади, дарёларнинг суви камайиб бораётгани ҳақида гапирилади. Ана шу узундан-узоқ мисралардан хоҳлаганингизни олиб қўйсангиз ҳам шеърда ҳеч нарса ўзгармайди. Ҳолбуки, чинакам шеърнинг бир сўзи тугул, нуқтаю вергулини ҳам жойидан қўзғатиб бўлмайди. Унинг «Қўшиқ» номли узун шеъри ҳақида ҳам айнан шу мулоҳазаларни айтиш мумкин. (Мен бу ўринда Исмоил Маҳмуднинг бутун ижодини назарда тутаётганим йўқ. У ҳалол, камтарин шоир, фақат талабчанликни сусайтириб қўймасин деган истакдаман.)

Китобийлик шеърият ривожидаги энг катта иллатлардан бири эканлиги ҳақида кўпдан бери гапирамиз-у, аммо ундан қутулишимиз жуда қийин бўлмоқда. Яхши ҳажвий шеърлари билан мухлислар ишончини қозонган Жамол Сирожиддиннинг устоз «Ойбекка» номли шеъридаги:

Унингсиз не чоғли ваҳший тоғ-тош,
Теппасига келиб ўй сурар қуёш:
Бошидан зар сочса, тангаю кумуш,
Яна кулармикин наъматак!

мисраларини ўқигач, Ойбекнинг «Наъматак» шеъридаги «Юксакда, шамолнинг беланчагида, Нафис чайқалади бир тўп наъматак, Қуёшга кўтариб бир сават оқ гул» (образларнинг ноёблиги, асллигини қаранг!) мисралари ёдимизга келади, «Ваҳший қояларнинг нафис ижоди» ҳақида юқоридагидек ғариб мисралар тизишнинг кераги бормиди, деб ўйлаб қоламиз.

Китобийлик иллати катта шоирларимизда ҳам бот-бот кўзга ташланади. Масалан, Нормурод Нарзуллаев дурустгина шеърлари орасида ҳамон:

Ҳалоллик кемасин дарғаси инсон,
Қўяйлик покликдан меҳнатга ҳайкал! —

каби авжи баланд мисраларни бемалол ишлатаверса, Барот Бойқобилов ҳам риторикадан батамом халос бўлолмаяпти. Унинг яхши ният ва анча маҳорат билан ёзилган, тарихимизни улуғловчи «Сарбадорлар» шеърида ҳам:

www.ziyouz.com kutubxonasi

Амир Темур билан амир Ҳусайн
Конигилга келиб қўнди қушдайин,
Дўст бўлиб кўринди сизга кун сайин,
Қўйнингизга кириб олди-ку морлар,
Сарбадорлар, алданган биродарлар! —

сингари анчагина жўн, сайқал талаб мисралар учрайди. Лекин гап фақат шундагина эмас. Мазкур шеърнинг охирроғида: Бугун «Ўзбекистонда йўқ қисмати хорлар» мисрасига дуч келамиз ва ўйланиб қоламиз. Аслида шундаймикин?

Кўпдан бери шеър ёзиб келаётган Темур Убайдулло «Сайёҳ билан суҳбат», «Ўғлимга» каби шеърларида Ўзбекистон тасвирини, пахтани нурли бўёқларда чизади. Майли, бу шоирнинг ихтиёри. Аммо унинг «Эътироф» шеъридаги фикрлари кишини тўғридан-тўғри ранжитади. Масалан,

Меҳнатдан топганда шавкат ҳамда шон,
Мен сени ўйладим олтин хирмон деб.
Эгатлар оралаб излаган имкон,
Ҳам танти, ҳам дангал бободеҳқон деб.

Бу сатрларни ўқигач, шоир кейинроқ бирон тагдор гап айтса керак, бу ерда бирон пичинг бордир деб ўйлайсиз. Лекин янглишасиз. Шоир ошкора бонг чалади:

Мен нима ўйласам баридан буюк,
Тенги йўқ, бахти бут сендайин эл кам.
Ҳар қадамда сени ардоқлаб, суюб,
Кашф этиб келаман, муқаддас ўлкам!

Шоир бугунги Ўзбекистон қиёфасини ана шундай чароғон рангларда кўради. Ҳайрон қоласиз, бу киши ўзи қайси замонда яшаб, қайси жаннатни тасвирлаяпти экан деб. Ахир бир йилда 200 дан ортиқ аёл ўзини ёқиб юбораётган, 45 фоиз аҳолиси қашшоқликда кун кечираётган, ҳаво, сувлари заҳри заққумга айланган бугунги Ўзбекистон ҳақида шундай байрамона руҳда шеър ёзиш шеърга, китобхонга, ҳақиқатга хиёнат эмасми?!

Ёш шоир Асқар Маҳкамнинг Шукур Бурҳон ҳақидаги шеъри жиддий баҳсларга сабаб бўлган эди. Шоирнинг янги шеърларини ўқиб, у ҳали фикр ва ифода тиниқлигига эришиш йўлида кўп меҳнат қилиши зарурлигини ҳис этамиз.

«Азим марқа ҳақида қўшиқ» шеърида:

Кофарниҳон дарёсининг такбирлари
сингиб кетар қамишзорлар ғазотига, —

деб ёзади. «Ғазот» сўзи қандай маънода ишлатилаяпти? «Қамишзорлар ғазоти» деганда нимани тушуниш керак? Шоир булар ҳақида ўйлаб ўтирмайди.

«Ой бўйланар ибодатли кулба узра», — деб ёзади яна шу шеърда. «Ибодатли кулба» нима экан? Тушуниб бўлмайди.

Қора чакмон юртни босиб олди, ена!..
Қора чакмон бизни босиб олди, ена!..

«Қора чакмон» ким бўлди экан? Шоир кимга ёки қайси халққа ишора қилаяпти?

«Менинг ҳам нокиро сўзларим эшит», — деб ёзади у бошқа шеърида. «Нокиро»си нима бўлди? «Соғ-носоғ», «тинч-нотинч» дегани каби «Кир-нокир», яъни «тоза» демоқчи шекилли? Ҳар ҳолда узр, бошқаларни билмадим-у, лекин мен бу сўзни тушунмадим. Хуллас, тил тозалиги, аниқлиги учун курашиш ҳаммамизнинг бурчимиз. Айниқса, давлат тили мақомини олган ўзбек тилимизнинг ҳозирги ҳолати шуни тақозо этади.

Яхши шеърлар билан тилга тушиб юрган Саъдулла Аҳмаднинг «Бухоро» шеъри 1970 йилда ёзилган экан. У 1989 йилда эълон қилинди. Балки бу шеърни турғунлик йилларида чиқариш имкони бўлмагандир, деган илинжда ўқиб кўрамиз. Аммо, афсуски, уни жуда эъзозлайдиган, босиб чиқармаса бўлмайдиган жиҳатларини илғай олмаймиз. Шеърдаги:

Бошдан-оёқ ўт қўйди-ю, олди жаҳонни,
Харобангга қўнди келиб бойўғли Чингиз...
Андалибга алифбодан дарс берди қарға,
Рўдакийлар кўр бўлдию хор Ибн Сино
Сиғмади ўз ватанига, бўлди бадарға! —

каби маълумотлар ўқувчига мактаб дарсликларидан бошлаб маълум-ку!

Қўлингдагин олса олди, пешонангдагин
Олмоқ бўлган ҳар душманнинг охири пушмон.
Энди қолган умрингда дард кўрмай яшагин,
Қутлуғ бўлсин бошингдаги зардўзи осмон!

Бу мисраларнинг залворига ўзингиз баҳо бериб қўя қолинг. Шеър муқаддас экан, у юксак мартабаларда туришга ҳукм қилинган экан, келинг энди уни ерга, тупроққа тушириб қўймайлик.

Бизда гоҳо шундай одат бўлиб қолганки, ўтмиш ҳақида ёзсак, ундаги қабоҳатларни эринмай санаб келамизда охирида бир жуфт бахтиёр замонамизга қуллуқ айтиб, шеърни якунлаймиз. Бу

www.ziyouz.com kutubxonasi

қолип бора-бора тушовга айланиб қолди, меъдамизга тегди. Аммо афсуски, у ҳамон яшаб келаяпти. Мана, бир мисол. Саъдулла Ҳакимнинг «Фиғон» шеърида таъсирли мисралар, нозик кузатишлар мавжуд. Аммо бутунлай олганда юқоридаги тайёр босма қолипдан чиқиб кета олмаган. У халқимиз бошига тушган фожиалар ҳақида гапириб келади-да, шеърни шундай якунлайди:

Деҳқон тирик дала билан дегани рост,
Гўшт ўрнига у қуруқ нон егани рост.
Деҳқон кулган ёруғ замон келгани рост,
Келган қуёш ботмасин деб ёзгил, ука,
Элнинг бахти ёнмасин деб ёзгил, ука!

Муаммоларни бу тарзда осон, енгил-елпи ҳал қилиш йўлидан бормаганимиз маъқул. Ҳаётимизда шунчалик жўшқин, мураккаб, зиддиятли дамлар содир бўлаётган экан, бу ички қарамақаршиликларни бутун борлигича ростгўйлик билан, ҳаққонийлик билан, ёлғон гаплар аралаштирмасдан рўйи-рост тасвирлайвериш керак.

Шеърият ҳам, китобхон ҳам ёлғон гаплардан роса тўйди. Энди, ҳеч бўлмаганда, бадиият олами — сирлар, сеҳрлар, эзгуликлар оламида, гўзаллик диёрида унга ўрин бўлмаслиги керак.

Мазкур мақолада шеъриятимиздаги ижтимоий-сиёсий йўналиш, унинг айрим баланд ва паст жиҳатлари ҳақидаги кузатишларимизни қисман баён қилдик. Бугунги кунда тобора кучайиб, ранг-баранг қирраларда намоён бўлиб бораётган лирик шеъриятга хос оҳанглар, турли изланишлар, ёркин поэтик образлар олами алоҳида тадқиқотларни тақозо этади. Улар ҳақида навбати билан сўзлашга ҳаракат қиламиз.

НАПОЛЕОН ШУНДАЙ ДЕГАН ЭКАН...

Тарихда ўзининг саркардалик истеъдоди билан шуҳрат қозонган француз императори Наполеон Бонапарт бадиий ижод билан ҳам шуғулланган, айниқса унинг лўнда, ҳикматларга бой иборалари аскарлар орасида, халқ ичида тез тарқаларди. Қуйида машҳур фотиҳнинг ҳикматларидан ўқийсиз.

Ҳазинаси бор одам бой эмас, хазинасидан фойдалана билган одам — бой.

Амал ҳам, уруш сингари, одамнинг сабр-бардошини синайди.

Улуғ инсонлар — дунёни ёритиш учун ёнишга маҳкум метеорлардир.

Дўстнинг ёрдам беришга интилиши душманинг зиён етказишга интилишидан суст-роқдир.

Буюк одам хато қилганда ҳам, бахтсизлик дамларида ҳам ўзини йўқотмайди.

Журъат бўлса ҳамма ишни бошлаш мумкин. Бутун гап бошланган ишни самарали якунлашда.

Табиий бўлмаган бирор нарса мукаммал ҳам бўлолмайди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Мундарижа

НАСР

Тоҳир Малик. Сўнгги ўқ. Қисса 2
Қилич Мустафоев. Қўзивой. Ҳикоя 53
Турсун Иброҳим. Бўсағa. Қисса 71

ШЕЪРИЯТ

Омон Матжон. Нега мен? Достон 38
Дилшод Шамс. Дунёда биттадир дарднинг лаҳжаси 58
Абдунаби Бойқўзиев. Қаноатга айланди вужуд 99
Туроб Ниёз. Гуллаган боғларга суқ билан боқдим 119

ТАРИХИМИЗДАН ЛАВҲАЛАР

Герман Вамбери. Бухоро ёхуд Мовароуннаҳр тарихи 102
Тоҳир Қаҳҳор. Истиқбол йўл кўрсаткичларидан бири 111

МУШОИРА Бир ғазал саҳифаси 115

ҲИКОЯЛАР ХАЗИНАСИ Теодор Драйзер. Эрк. Ҳикоя 121

ЮБИЛЯРЛАРИМИЗ

Асқад Мухтор. Инсоний ҳарорат 135
Неъмат Аминов. Беозор қаҳқаҳа 137
Муродбой Низонов. Тошкентга мактуб 140
Раҳим Бекниёз. Куйлар янги, қўшиқлар янги 141

ДАФТАРЛАРДА ҚОЛГАН САТРЛАР

Абдуҳолиқ Мустафоев. Умид қўлтиғимдан кириб суяйди 143

ЖУРНАЛХОН ТАКЛИФ ҚИЛГАН МАВЗУ

Файзулла Қиличев. Адолат тантана қилсин 145

НАВОИЙХОНЛИК

Матназар Абдулҳаким. «Тонг йўққи, кўзинг бўлса кўнгил била муносиб» 150

ҚУРЪОН 153

ПУШКИНХОНЛИК

А. С. Пушкин. Адабиётимиз тараққиётига тўсқинлик қилаётганлар 175

АДАБИЙ ТАНҚИД Ортиқбой Абдуллаев. Шеър ташналиги 182

МУЛОҲАЗА, МУҲОКАМА, МУНОЗАРА

Абдулла Абдураззоқов. Иншони қандай ёзамиз 190

ЁДНОМА

Абдуазиз Хошмуҳамедов. Букилган бардош 194
Қодир Норхўжаев. Мен билган Чўлпон 195

ТАҚРИЗЛАР

Равшан Раҳмонов, Жалолиддин Сафоев. Ўлмас қўшиқ қасидаси 199
Анвар Жабборов. Шайдолигим севгим туфайли 201

ГУЛҚАЙЧИ

Оллоёр. Қўш ҳажвия 203
Ямин Қурбон. Масаллар 207

На узбекском языке
«ШАРҚ ЮЛДУЗИ»

№ 6

Орган Союза писателей Узбекской ССР
Ордена Трудового Красного Знамени типография издательства
ЦК КП Узбекистана, Ташкент — 1990

Техник муҳаррир **Ю. Абдуллаев.** Рассом **Ғ. АЛИМОВ.** Мусаҳҳиҳ **И. Султонов.**

Редакцияга келган бир босма тобоққача бўлган материаллар муаллифларига қайтарилмайди. Журналдан олинган материалга «Шарқ юлдузи»дан олинди, деб кўрсатилиши шарт. Редакция ўз тавсиясига кўра амалга оширилган таржима асарларни қабул қилади. Журнал матбаасига оид нуқсонлар (саҳифалар етишмаслиги, чалкаш босилгани) бўйича ушбу ташкилотга мурожаат қилинг: Тошкент — П. «Правда» газетаси кўчаси, 41. Ўзбекистон КП МК нашриёти. Обунага монелик кўрсатилган ёки журнал ўз вақтида етиб бормаган тақдирда: Тошкент 700000. Широкая кўчаси, 2. Жумҳурият «Союзпечать» агентлигига мурожаат қиласиз.

Теришга берилди 12.04.90 й. Босишга рухсат этилди 25.04.90 й. Қоғоз формати 70×108 1/16. Р-07756. Офсет босма усулида 2-қоғозга босилди. Босма тобоғи 13. Шартли босма тобоғи 18,2+0,35 (зарварақ). Шартли-рангли босма листи 19,95+0,25 (зарварақ). Нашриёт ҳисоб тобоғи 20,2. Тиражи 204107. Буюртма 3017. Баҳоси 1 сўм.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент — П, «Правда» газетаси кўчаси, 41.

www.ziyouz.com kutubxonasi